

Djelovanje odgajatelja na socioemocionalni razvoj djeteta

Štefanec, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:136545>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-15**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**JELENA ŠTEFANEC
ZAVRŠNI RAD**

**DJELOVANJE ODGAJATELJA NA
SOCIOEMOCIONALNI RAZVOJ DJETETA**

Čakovec, rujan 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ČAKOVEC**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Jelena Štefanec

TEMA ZAVRŠNOG RADA: DJELOVANJE ODGAJATELJA NA
SOCIOEMOCIONALNI RAZVOJ DJETETA

MENTOR: prof. dr. sc. Andreja Brajša – Žganec

Čakovec, rujan 2018.

SADRŽAJ

Sažetak	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
Summary	2
UVOD	3
1. RAZVOJ DJETETA PREDŠKOLSKE DOBI	4
1.1. Razvoj motorike	4
1.2. Razvoj spoznaje.....	4
1.3. Razvoj govora.....	5
1.4. Emocionalni i socijalni razvoj	5
1.4.1. Socioemocionalni razvoj po razvojnim razdobljima	5
2. EMOCIONALNI RAZVOJ	8
2.1. Temperament.....	9
2.2. Privrženost.....	9
2.3. Djelovanje odgajatelja na emocionalni razvoj	10
3. SOCIJALNI RAZVOJ	12
3.1. Utjecaji na razvoj socijalne kompetencije	14
3.1.1. Uloga obitelji	14
3.1.2. Obitelj u širem kontekstu.....	14
3.1.3. Uloga zajednice.....	14
3.1.4. Uloga vršnjaka	15
3.1.5. Uloga odgajatelja	15
3.2. Načela socijalne kompetencije	15
3.3. Strategije poučavanja usmjerene pojačavanju socijalne kompetencije	18
3.4. Načini kako odgajatelji mogu potaknuti socijalnu kompetenciju	20
4. KOMPETENCIJE ODGAJATELJA ZA POTICANJE SOCIOEMOCIONALNOG RAZVOJA	23
5. SOCIJALIZACIJA EMOCIJA KOD DJECE.....	26
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA.....	29
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	30
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	31

Sažetak

Dijete otprilike do kraja 6. mjeseca života razvije šest temeljnih emocija, a to su strah, srdžba, veselje, tuga, gađenje i iznenađenje. Dijete te emocije usvaja promatranjem bliskih osoba (Starč i sur., 2004). Stevanović (2000) navodi kako socijalizacija predstavlja postajanje članom neke zajednice odnosno društva pri čemu je važno njegovo aktivno uključivanje, a pojedinac to ostvaruje interakcijom, komunikacijom i aktivnostima. Socijalizacija se odvija u tri faze, a to su primarna koja se ostvaruje u obitelji, sekundarna koja nastaje u vrtiću i školi te tercijarna socijalizacija koju osoba ostvaruje tijekom profesionalnog zanimanja. Važno postignuće u djetinjstvu je regulacija emocija, a to je sposobnost djeteta da korištenjem različitih emocija na različite situacije reagira na način koji je socijalno prihvatljiv.

Strategije koje su usmjerene pojačavanju socijalne kompetencije su: otvorena komunikacija s roditeljima, poštivanje dječjih osjećaja, poboljšano ovladavanje porivima, uvažavanje individualnih razlika, pozivanje na temeljna prava, pojačavanje prosocijalnih umijeća, pomoć djeci u prevladavanju nedaća. Načini kako odgajatelj može potaknuti socijalnu kompetenciju su poticanje empatije i altruizma, usmjeravanje pozornosti djece na tuđe osjećaje i interese, pomoć djeci u primjerenom sudjelovanju u raspravama, pomoć djeci u otkrivanju zajedničkih obilježja. Najvažniji čimbenik socijalnog razvoja je socijalna interakcija koju dijete ostvaruje s vršnjacima, odgajateljima i ostalima u njegovoj okolini (Katz i McClellan, 2005).

Odgajatelj ima važnu ulogu u emocionalnom razvoju djeteta jer je upravo odgajatelj osoba koja je uzor i koja je inicijator pozitivnih ponašanja djece.

Postoje mnoge igre kojima odgajatelj može poticati razvoj osjećaja, kao što su igre „kao da“, igre s lutkama, razne simboličke igre, čitanje slikovnica. Odgajatelji bi trebali prihvatiti svaku djetetovu emociju. Neprihvatanjem djetetove ljutnje ili straha kod djeteta neće spriječiti da se ono ipak tako osjeća. Na taj način se jedino može izazvati osjećaj srama i manje vrijednosti, te će u budućnosti potiskivati te osjećaje.

Ključne riječi: emocije, komunikacija, odgajatelj, socijalizacija, socioemocionalni razvoj

Summary

Child approximately by the end of sixth month of life developed six basic emotions, and those are fear, anger, joy, sadness, disgust and surprise. Child adopt that emotions by observing people closely (Starč i sur., 2004). Stevanović (2000) states that socialization represents becoming a member of a community or society, where its active involvement is important, and the individual accomplishes it by interaction, communication and activities. Socialization takes place in three stages, and those are primary which is realized in the family, secondary resulting in kindergartens and schools and tertiary socialization that a person realizes during their professional occupations. An important achievement in childhood is the regulation of emotions, and that is child's ability to react in a socially acceptable way by using different emotions in different situations.

Strategies that target enhancing social competence are open communication with parents, respect for children's feelings, improved mastery of impulses, respect for individual differences, reference to fundamental rights, reinforcing pro – social skills, and helping children overcome their adversity. Ways the educator can stimulate social competence are: encourage empathy and altruism, directing children's attention to other people's feelings and interests, helping children in a appropriate participation in discussions, helping children discover common features. The most important factor of social development is the social interaction that the child realizes with peers, educators and others in the surroundings area (Katz i McClellan, 2005).

The Educator has an important role in the emotional development of the child because he is the person who is a role model and who is the initiator of the positive behavior of children. There are many games which an educator can encourage stimulate the development of feelings, such as the game “As if“ games, games with dolls, various symbolic games, reading a picture books. Educators should accept each child's emotion. Not accepting the child's anger or fear in a child will not prevent him from feeling that way. In this way, it can only cause a sense of shame and less value, and in the future will suppress these feelings.

Keywords: emotion, communication, educator, socialization, socio – emotional development

UVOD

U ovom radu će biti pobliže objašnjeno što je to socijalni i emocionalni razvoj te kako odgajatelj može djelovati na poticanje socioemocionalnog razvoja. Također, bit će navedeno koje kompetencije mora imati odgajatelj kako bi pozitivno djelovao na socioemocionalni razvoj.

Za razvoj djeteta važno je njegovo socijalno okruženje, komunikacija s vršnjacima odnosno socijalna interakcija. Tijekom te socijalne interakcije dijete prije svega ima mogućnost izraziti svoje emocije. Ukoliko je to okruženje pozitivno, dijete će se uspješnije razvijati.

Odgajatelj ima veliku zadaću, ne samo u socioemocionalnom, nego i u cjelokupnom razvoju djeteta. Za dijete, odgajatelj predstavlja model odnosno uzor prema kojem će ono oblikovati svoje ponašanje. Zadaća odgajatelja je da osigura poticajno okruženje. Budući da je upravo odgajatelj osoba koja je uz roditelje najviše prisutna u razvoju djeteta, važno je da ima određene kompetencije kojima može pozitivno utjecati na dijete. Iz tog razloga važno je njegovo cjeloživotno obrazovanje.

U prvom poglavlju će biti ukratko opisan dječji razvoj na svim područjima.

Sljedeće poglavlje će govoriti o emocionalnom razvoju djeteta te kako odgajatelj može djelovati na emocionalni razvoj.

Treće poglavlje će opširnije govoriti o socijalnom razvoju djeteta, o utjecajima na socijalni razvoj te strategijama koje potiču socijalnu kompetenciju.

Kako bi odgajatelj poticao socioemocionalni razvoj treba imati određene kompetencije, a o tome će se više pisati u četvrtom poglavlju.

Posljednje poglavlje govorit će o socijalizaciji emocija u djetinjstvu.

1. RAZVOJ DJETETA PREDŠKOLSKE DOBI

Pod pojmom razvoja autori Starc i sur. (2004) navode da je to slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanjima radi kojih se dijete mijenja te postaje spretnije, sposobnije, društvenije te prilagodljivije.

Velika je važnost u razumijevanju redoslijeda razvojnih stadija, ali s druge strane svako dijete pokazuje individualnost u razvoju.

U nastavku ću ukratko biti opisani pojedini aspekti razvoja kako ih opisuju Starc i sur. (2004).

1.1. Razvoj motorike

Starc i sur. (2004) navode da se pod razvojem motorike podrazumijeva djetetova sposobnost svrhovitog i skladnog korištenja vlastitog tijela za kretanje i baratanje predmetima.

Motoriku možemo podijeliti u dvije skupine: gruba i fina motorika.

Isti autori navode da se temeljne vještine razvijaju u tri faze: u početnoj fazi se postiže gruba motorika; u osnovnoj ili prijelaznoj fazi postiže se fina koordinacija i diferencijacija pokreta; potpuna stabilizacija se postiže u trećoj fazi koja se naziva zrela faza.

1.2. Razvoj spoznaje

Kako bi dijete moglo razumijeti te sebi prilagoditi svijet koji se nalazi oko njega vrlo važan je spoznajni odnosno kognitivni razvoj. Kako navode Starc i sur. (2004) spoznajni razvoj se zbiva uz neke neophodne uvjete, a to su djetetova aktivna interakcija s okolinom, posredovanje djetetova iskustva i osiguranje uvjeta za razvoj pozornosti i misaonih strategija.

Piaget je opisao četiri razvojna razdoblja odnosno stadije kroz koje dijete prolazi tijekom svog spoznajnog razvoja. Prema njemu to su senzomotorno razdoblje (od rođenja do druge godine), predoperacijsko razdoblje (od druge do šeste godine), razdoblje konkretnih operacija (od šeste do jedanaeste godine) te razdoblje formalnih operacija (nakon jedanaeste godine).

1.3. Razvoj govora

„Govor je viša psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenja drugim ljudima (Starc i sur., 2004, str. 26).“

Isti autori navode kako se govorni razvoj djeteta može pratiti kroz dva razdoblja, a to su predverbalno koje traje od rođenja do prve smislene riječi te verbalno koje traje od prve smislene riječi do automatizacije govora te dalje kroz bogaćenje rječnika, upotrebu složenijih rečenica.

1.4. Emocionalni i socijalni razvoj

Starc i sur. (2004) u svojoj knjizi Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi navode da je prvi djetetov odnos koji se razvija iz naslijeđenih mehanizama reagiranja emocionalni odnos te se on do kraja 6. mjeseca života razvije u šest temeljnih emocija: strah, srdžba, veselje, tuga, gađenje i iznenađenje. Svako dijete promatranjem njima bliskih osoba usvaja te emocije. Također, dijete uz pomoć izražavanja emocija okolini signalizira svoje potrebe.

Isti autori navode da odnos s okolinom te razumijevanje iste ovisi o djetetovu temperamentu koji je određen biološkim preddispozicijama, a svakodnevne i dugotrajne interakcije djeteta i okoline dovode do razvoja privrženosti.

1.4.1. Socioemocionalni razvoj po razvojnim razdobljima

Socioemocionalni razvoj djeteta, prema autorima Starc i sur. (2004) razvija se prema sljedećim fazama.

Dijete već s tri do četiri tjedana reagira na okolinu te se pojavljuje socijalni smiješak. Nekoliko dana nakon rođenja počinje izražavati privrženost prema majci, dok s dva mjeseca života pozitivno reagira na svaku osobu koju vidi. Iako tijekom prve godine vokalizira na svoj odraz u zrcalu ono još nije sposobno za samoprepoznavanje.

U dobi od tri do šest mjeseci dijete veselje izražava smijehom, ali i sve jasnije izražava srdžbu. S navršenih šest mjeseci strah prema nepoznatim ljudima je sve izraženiji. U tom razdoblju djeca rado gledaju, smiješe se i dodiruju drugu djecu.

Nakon navršenih šest mjeseci života dijete pokazuje separacijski strah, a pri kraju prve godine javljaju se neke složenije reakcije kao što je sramežljivost. Tijekom prve godine samoregulacije gotovo da i nema, ali dijete razvija mnoga voljna ponašanja. Za dijete u prvoj godini života karakteristična je globalna empatija odnosno ono se ponaša kao da se ono što se događa drugima zapravo događa njemu.

Nakon navršene prve godine života pokazuje ponos i zadovoljstvo za nešto učinjeno, ali isto tako vrlo jasno izražava i ljutnju. Privrženost za jednu ili više osoba je i dalje vrlo jaka. Sve prisutniji je osjećaj straha, nelagode te napuštenosti. Razvija pojam o sebi te zna svoje ime, spol, pri kraju druge godine počinje prepoznavati samo sebe i pokazuje početne predodžbe o sebi. Između petnaestog mjeseca i druge godine javlja se negativizam. U toj dobi pokazuje značajan interes za drugu djecu i vidljivi su oblici prosocijalnog ponašanja (emocionalno reagiranje na nevolje drugog djeteta, tješjenje drugog djeteta, pomaganje u poslovima drugoj djeci).

Druga godina je godina mnogih strahova kao što su jaki zvukovi, tamne boje, divlje životinje, odvajanje od majke u vrijeme odlaska na spavanje, mraka, samoće. Dijete je u dobi od dvije godine spremno prihvatiti kraće rastanke. Prepoznaje svoj lik u ogledalu, zna svoje ime, pokazuje svjesnost sebe kao osobe. Sukobi s drugom djecom i ljubomora su sve izraženiji zbog igračaka, posebnog mjesta u sobi, osjećaja vlasništva predmeta i igračaka. Između druge i treće godine pojavljuje se empatija za osjećaje drugih. Štetu koja je nanesena drugima prepoznaje samo po reakcijama drugih.

S navršenih tri godine emocije koje pokazuje su kratkotrajne i snažne. Raste strah od životinja, stranih ljudi, predmeta, mraka, lopova. U toj dobi dijete doživljava vrhunac ljutnje i srdžbe te ljutnjom reagira na odgojne postupke drugih. Ljubomora je u toj dobi na vrhuncu i to ljubomora izražena prema braći i sestrama. Dijete je u fazi egocentrizma ili predsocijalnoj fazi. Kontakti s drugom djecom su slučajni, spontano se obraćaju drugoj djeci, odraslog tretira kao vršnjaka i od njega traži pomoć.

U dobi od četvrte do pete godine dolazi do burnih emocionalnih reakcija. Pojavljuju se noćne more, a oko pete godine pojavljuje se strah od imaginarnih bića, ali počinju prepoznavati opasne situacije. Ljutnja se manifestira kroz verbalnu agresiju, izgovaranjem ružnih riječi, ruga se, oponaša, prijete bježanjem od kuće, ubojstvom onoga tko ga je naljutio. Oko pete godine pokazuje osjećaje stida, zabrinutosti, razočaranja i zavisti. Dijete postaje pristupačnije za suradnju, radije je u dječjem društvu, nego u društvu odraslih, stvara prva prijateljstva, za društvo češće bira mlađu djecu koja su spremna podčiniti mu se.

Emocija se u dobi od pete do šeste godine izražavaju na društveno prihvatljiv način. Raste strah od nesretnih slučajeva, bolesti, nepoznatih osoba, lopova, izražen je strah da se majka neće vratiti kući. Ljutnjom reagira zbog propalih planova, odbacivanja njegovih zamisli, vrijeđanje ponosa. Često reagira smijehom u situacijama kad je

nadmoćno. Nakon pete godine zna surađivati s drugom djecom, velikodušno je i poštuje prava drugih.

Šestogodišnjaci hrabro podnose ozbiljne povrede, ali se boje trna, posjekotine. Izražen je strah od zvukova, duhova, vještica, strah da će se mami nešto dogoditi, strah od samoće. U dobi od šeste i sedme godine ljutnja nije više toliko izražena, a bijes se češće izražava verbalnom agresijom. Kontrola izražavanja emocija je sve uspješnija. Krug prijatelja stvara po kriteriju blizine stanovanja, konflikti su češći, ali i kratkotrajni.

2. EMOCIONALNI RAZVOJ

Brajša – Žganec (2003) navodi kako su emocije jedan od najvažnijih činitelja koje utječu na funkcioniranje pojedinca i imaju vrlo važnu ulogu u interpersonalnom životu. Kako ističe autorica Brajša – Žganec svako dijete na podražaje iz okoline reagira emocionalno.

Jedan od najvažnijih procesa u razvoju ličnosti je emocionalni razvoj, a on je rezultat međusobnih utjecaja naslijeđenih mehanizama reagiranja na emocionalne situacije i procese socijalizacije (Starc i sur., 2004).

Starc i sur. (2004) pišu da se emocije djeteta razlikuju od emocija odrasle osobe. Dječje emocije su jednostavne, spontane, česte i kratkotrajne, snažne i nestabilne, dijete se ne zna suzdržati i otvoreno pokazuje svoje emocije (Starc i sur., 2004).

Faze emocionalnog razvoja mogu se prema nekim autorima podijeliti u tri skupine, a to su usvajanje emocija, diferenciranje i transformacija emocija (Haviland – Jones i sur., 1997; LaFreniere, 2000; Oatley i Jenkins, 2000 prema Brajša – Žganec, 2003). Brajša–Žganec (2003) u knjizi piše kako se usvajanje emocija odnosi na istraživanje i percepciju emocija te uključuje refleksne reakcije, karakteristike temperamenta te usvajanje određenih obilježja emocionalnih obilježja. Faza diferenciranja emocija se prema istoj autorici, odnosi na povezivanje i odvajanje izraza i osjećaja prema ili od određenog konteksta ili ponašanja. Također, ova faza uključuje strategije koje su usklađene s društvenim očekivanjima i omogućuju minimaliziranje ili pretjerano naglašavanje emocije isto kao i prikrivanje nekih emocija (Brajša–Žganec, 2003). Treća faza, odnosno transformacija emocija uključuje dva procesa, a to su način na koji određeno emocionalno stanje transformira procese razmišljanja, učenja ili pripreme za reakciju i način na koji se emocionalni proces mijenja iskustvom i znanjem tako da se kontekst i značenje emocija javljaju kao konstrukcija svakog pojedinca (Haviland – Jones i sur., 1997; LaFreniere, 2000 prema Brajša – Žganec, 2003). Brajša – Žganec (2003) govori kako u toj fazi dolazi do povezanosti emocionalnog iskustva i verbalizacije emocija, do miješanja emocija te njihovih transformacija.

Sposobnost regulacije emocija razvija se već u ranom djetinjstvu tijekom interakcije s članovima obitelji (Brajša – Žganec, 2003). LaFreniere, 2000; Oatley i Jenkins, 2000; Vandrerre – Zander, 1993 prema Brajša – Žganec (2003) navode kako dijete u

interakciji s okolinom uči mijenjati svoje emocije, nositi se s frustracijom, uživati u društvu s drugima, prepoznati opasnost te prevladati strah kako bi postiglo uspješno interpersonalno funkcioniranje.

„Pod regulacijom emocija može se smatrati i prevladavanje negativnih emocija u stresnim situacijama (Champion i sur., 1995; Eisenberg i sur., 1997b; Goodyer, 1990; Lazarus, 1991; Lazarus i Folkman, 1987 prema Brajša – Žganec, 2003).“

2.1. Temperament

Berk (2008) tvrdi kada se za jednu osobu kaže da je vedra i entuzijastična, za drugu da je aktivna i energična, a treća smirena da se tada zapravo govori o temperamentu osobe. Rothbart i Bates (1998) prema Berk (2008) navode da je temperament stabilna individualna razlika u kvaliteti i intenzitetu emocionalnih reakcija, razini aktivnosti, pažnji i samoregulaciji emocija.

Također, Rothbart i Derryberry (1989a) (prema Brajša – Žganec, 2003) su predložili teoriju koja je i danas prihvaćena. Temperament prema njima čine biološki utemeljene individualne razlike u emocionalnoj, motoričkoj i s pažnjom povezanom reaktivnosti živčanog sustava i samoregulaciji te reaktivnosti. Autori navode kako postoji laki, teški i suzdržani stil ponašanja odnosno temperamenta (Thomas i Chess, 1989, prema Brajša – Žganec, 2003). Berk (2008) opisuje da dijete lakog temperamenta brzo uspostavlja dnevni ritam, dobro je raspoloženo i lako se prilagođava novim iskustvima. Prema istoj autorici dijete teškog temperamenta ima nepravilne ritmove, teško prihvaća nove stvari i iskustva te je sklono negativnim reakcijama. Dok je suzdržano dijete, odnosno dijete suzdržanog temperamenta neaktivno, reakcije su mu blage i slabog intenziteta, negativno je raspoloženo i sporije se prilagođava novim iskustvima (Berk, 2008).

Temperament djeteta može u velikoj mjeri utjecati na emocionalno reagiranje.

Berk (2008) navodi kako se kod procjenjivanja dječjeg temperamenta u obzir uzima i mišljenje odgajatelja, pedijatra te drugih osoba koje su bliske djetetu.

2.2. Privrženost

„Privrženost je snažna emocionalna povezanost koju imamo s posebnim ljudima u svom životu i koja kod nas izaziva ugodu i radost kada smo s njima u interakciji; u razdobljima stresa, njihova nas blizina može utješiti (Berk, 2008, str.185).“

I privrženost u određenoj mjeri pridonosi emocionalnom razvoju djeteta. Istraživači su tijekom provedenog istraživanja utvrdili jedan obrazac sigurne privrženosti i tri

obrasca nesigurne privrženosti (Ainsworth i sur., 1978.; Barnett i Vondra, 1999.; Main i Solomon, 1990. prema Berk 2008). Prema njima to bi bila sigurna privrženost, izbjegavajuća privrženost, opiruća privrženost i neorganizirano – neorijentirana privrženost.

Howes (2004) prema Klarin (2006) ističe kako dijete pokazuje privrženost prema odgajatelju te kako je ta privrženost slična onom obliku koje dijete ima s majkom.

2.3. Djelovanje odgajatelja na emocionalni razvoj

Poznato je kako osim roditelja i obitelji, na dijete utječe i predškolska ustanova. Tu se ponajprije misli na odgajatelje, ali i drugu djecu. U vrtiću će djeca imati mogućnost uspostaviti nova prijateljstva pri čemu će dodatno razvijati empatiju i socijalnu interakciju. Naravno da odgajatelj tu ima važnu ulogu jer je upravo odgajatelj osoba koja je uzor i koja je inicijator pozitivnih ponašanja djece.

Berk (2008) navodi kako teoretičari socijalnog učenja smatraju da djeca uče ponašanja modeliranjem odnosno opažanjem i imitiranjem ljudi koji pokazuju prikladno ponašanje. Djeca predškolske dobi češće će oponašati prosocijalna ponašanja odgajatelja i odraslih osoba koje su tople i pristupačne za razliku od onih koji su distancirani (Yarrow, Scott i Waxler, 1973. prema Berk, 2008).

Važno je da djeca u predškolskoj ustanovi osjete ljubav, toplinu te ako će imati osjećaj da odgajatelj vjeruje u njih, to će pozitivno djelovati na njihov emocionalni razvoj.

Postoje mnoge igre kojima odgajatelj može poticati razvoj osjećaja, kao što su igre „kao da“, igre s lutkama, razne simboličke igre. Također, uspješne su se pokazale i slikovnice koje se bave tematikom emocija. Djeca se u takvim igrama opuštaju, upoznaju s emocijama odnosno empatijom.

Odgajatelji bi trebali prihvatiti svaku djetetovu emociju. Neprihvatanjem djetetove ljutnje ili straha kod djeteta neće spriječiti da se ono ipak tako osjeća. Prihvatanjem svake emocije djeci se šalje poruku da su emocije u redu, da ih svi ljudi imaju i doživljavaju na različite načine te da ih se može regulirati.

Bitna je suradnja između roditelja i odgajatelja. Pozitivna komunikacija između njih može u velikoj mjeri pozitivno utjecati na dječji razvoj.

Mahović, Ravlić i Jukić Lušić (2006), odgajateljice u jednom dječjem vrtiću (<https://hrcak.srce.hr/177727>) navode da je djecu važno poučavati kako prepoznati unutarnji emocionalni doživljaj, kako ga lakše izraziti riječima, kako povezati

unutarnji doživljaj s nekom određenom situacijom, kako kontrolirati osjećaj i kako emocionalnu reakciju izraziti na prihvatljiv način. Iste autorice tvrde kako je važno da se kod djece osvjesti da su strah i ljutnja i bijes normalni osjećaji koje nije potrebno potiskivati ili prikrivati, već ih se može slobodno izraziti. Odgajateljice su s djecom u vrtiću radile na emocionalnom opismenjavanju, a zadaća im je bila potaknuti dječji socioemocionalni razvoj. Kako nadalje navode, za poticanje emocionalnog razvoja potrebna je poticajna materijalna sredina te su tako uredile „centar osjećaja“. Na kraju ovog projekta odgajateljice su uočile mnoge prednosti koje utječu na ukupni socioemocionalni razvoj djeteta.

3. SOCIJALNI RAZVOJ

Kako navode Starc i sur. (2004) dijete postupno iskazuje interes kako za okolinu tako i za sebe i ljude oko sebe te se u tom području njegova spoznaja razvija od konkretnog prema apstraktnom.

Kako dijete na početku života nije svjesno svog zasebnog postojanja, ono postupno razvija pojam o sebi. Čimbenici koji pomažu djetetu pri uspostavljanju pojma o sebi, kako ističu autori Starc i sur. (2004) su: osjećaj vlastitog utjecaja na materijalnu okolinu, osjećaj vlastitog utjecaja na ljude oko sebe, osjećaj posjedovanja i vlasništva predmeta te uporaba jezika za označivanje sebe.

Autori Andrilović i Čudina – Obradović (1994) prema Starc i sur. (2004) smatraju da je za socijalni razvoj djeteta vrlo važno samopoštovanje odnosno svijest o vlastitoj vrijednosti koje dijete razvija na temelju pohvala i komentara iz okoline i uspoređivanja s drugima.

Stevanović (2000) navodi kako socijalizacija predstavlja postajanje članom neke zajednice odnosno društva pri čemu je važno njegovo aktivno uključivanje. A pojedinac to ostvaruje interakcijom, komunikacijom i aktivnostima (Stevanović, 2000). Isti autor u knjizi Predškolska pedagogija navodi kako danas postoje tri faze socijalizacije: primarna koja se ostvaruje u obitelji, sekundarna koja nastaje u vrtiću i školi odnosno tijekom druženja s vršnjacima i posljednja odnosno tercijarna socijalizacija koju osoba ostvaruje tijekom profesionalnog zanimanja.

„Socijalizacija djeteta u vrtiću je oblik učenja kojim se omogućava zadovoljavanje njegovih potreba za društvom, zajedničkim komuniciranjem u različitim aktivnostima i u odnosu na raznovrsne odgojne i obrazovne sadržaje. Osnovni mehanizmi socijalizacije su socijalna interakcija i verbalna komunikacija (Stevanović, 2000).“ Također, Stevanović (2000) navodi kako je proces intenzivnije socijalizacije zapažen između druge i šeste godine.

Waters i Sroufe (1983) prema Katz i McClellan (2005) nam daju objašnjenje što je to kompetencija. Prema njima kompetencija je „sposobnost stvaranja i usklađivanja fleksibilnih, prilagodbenih reakcija na zahtjeve te stvaranje i iskorištavanje prilika u okružju.“ Isti autori smatraju da su socijalno kompetentna djeca ona koja kreću u interakcije i aktivnosti s odraslima, ali i vršnjacima te kroz takve interakcije unapređuju osobnu kompetenciju.

Katz i McClellan (2005) navode da se socijalna kompetencija vrti oko sposobnosti pojedinca da inicira i održava zadovoljavajuće recipročne odnose s vršnjacima.

Sastavnice socijalne kompetencije kako ističu Katz i McClellan (2005) su regulacija emocija, socijalna znanja i socijalno razumijevanje, socijalna umijeća te socijalne dispozicije.

Važno postignuće u djetinjstvu je regulacija emocija. Regulaciju emocija su Cole, Michel i Teti (1994, str. 76) prema Katz i McClellan (2005) definirali kao „sposobnost da se reagira na zahtjeve situacije s rasponom emocija na način koji je socijalno prihvatljiv i dovoljno fleksibilan da bi ostavio prostora i za spontane reakcije, ali i za sposobnost odgode spontanijih reakcija prema potrebi.“ Ono što je veoma važno za djecu je da nauče kako da se nose s frustracijom, kako da prevladaju strah, prepoznaju opasnost, kako razvijati prijateljstva, kako podnijeti samoću (Cole, Michael i Teti, 1994, prema Katz i McClellan, 2005). Djeca najteže kontroliraju emocije straha i gnjeva. Uloga odgajatelja u razvoju socijalne kompetencije je da pomažu djeci u usmjerivanju i reguliranju emocija (Katz i McClellan, 2005).

Kako bi djeca uspješno uspostavila prijateljstvo, njima je potrebno nekoliko vrsta socijalnih znanja. Kako navode autori Katz i McClellan (2005) to su poznavanje normi i socijalnih pravila grupe kojoj pripada, dovoljna ovladanost jezikom, osim toga i sudjelovanje u vršnjačkim igrama i aktivnostima je lakše kada djeca međusobno razmjenjuju spoznaje. Isti autori navode da se razvijanje sposobnosti za komunikaciju, sudjelovanje u raspravi, pregovaranje, naizmjenično uključivanje u razgovor, suradnja, prihvaćanje kompromisa, ali i suosjećanje temelji na vrstama razumijevanja koje imaju važnu ulogu u socijalnoj interakciji djeteta.

Djeca najčešće stupaju u interakciju na način da pristupaju grupi djece koja se igra i to se naziva socijalnim umijećem, socijalna interakcija se u najvećoj mjeri sastoji od toga, ali i otpora pokušajima druge djece da se pridruže njihovim grupama kako navodi Corsaro (1985) prema Katz i McClellan (2005).

Dispozicija se odnosi na ponašanje koje se ponavlja bez prisile i nad kojim postoji barem određena razina kontrole (Katz i McClellan, 2005). Prema autorima Katz i McClellan (2005) primjeri tih dispozicija su radoznalost, šaljivost, kreativnost, plahost, pristupačnost, svadljivost i škrtost. Isti autori navode kako postoje i nepoželjne dispozicije, a to su svadljivost, sukobljavanje, šefovanje ili egoističnost te su te dispozicije vrlo često povezane s problemima u socijalizaciji.

3.1. Utjecaji na razvoj socijalne kompetencije

Mnogi čimbenici utječu na razvoj socijalne kompetencije. Kako tvrde Katz i McClellan (2005) to su priroda dječje privrženosti primarnim skrbnicima unutar obitelji, uzor i vodstvo te podrška roditelja ili odgajatelja, prilika za promatranjem vršnjaka i interakcija s njima, odnos djeteta s odraslim osobama izvan obitelji, a koje su uključene u njihov odgoj i obrazovanje, te odrasle osobe iz uže i šire djetetove zajednice gdje provodi većinu vremena.

3.1.1. Uloga obitelji

Bronfenbrenner prema Katz i McClellan (2005) ističe da u oblikovanju roditeljskog ponašanja, a time i ponašanja djece veliku važnost imaju socijalne mreže. Prema istom autoru dijete i primarni skrbnik su u interakciji koja im osigurava bliskost, ljubav i podršku. Istraživanja koja su proveli Baumrindova (1973), ali i neki drugi istraživači kako navode Katz i McClellan (2005), su dokazala kako se opća kompetencija djece najbolje razvija autoritativnim roditeljskim stilom odgoja. Ovaj stil odgoja je kombinacija intenzivne skrbnosti i intenzivnog nadzora (Katz i McClellan, 2005). Uvjeti za emocionalni i socijalni razvoj stvorit će se upravo kroz ovu kombinaciju skrbnosti i nadzora, hrabrenja, zahtijevnosti i komunikacije (Katz i McClellan, 2005).

3.1.2. Obitelj u širem kontekstu

U istraživanju koje su proveli Homel, Burns i Goodnow (1987), a kako navode Katz i McClellan (2005) dokazano je da je za dječji socijalni razvoj važno kakvo je okruženje u kojem roditelji žive. Navedeni istraživači su u rezultatima istraživanja prikazali kako su djeca čiji su roditelji naveli da imaju jednog bliskog prijatelja, također naveli da imaju jednog pouzdanog prijatelja, dok su oni čiji su roditelji naveli da imaju više pouzdanih prijatelja, također spomenula da se druže i kontaktiraju s više prijatelja.

3.1.3. Uloga zajednice

„Zajednica je skupina pojedinaca kojima je ozbiljno stalo do boljitka svakog od njih i koji zajedno mogu postići ono što ne bi mogli sami (Katz i McClellan, 2005, str. 28).“

Može se reći kako zajednica danas ima jednu od važnijih uloga u dječjem socijalnom i emocionalnom razvoju (Katz i McClellan, 2005).

3.1.4. Uloga vršnjaka

Sve je važnija uloga vršnjaka u socijalno razvoju djeteta predškolske dobi. Katz i McClellan (2005) tvrde kako je socijalni razvoj djeteta ugrožen ukoliko vršnjaci neko dijete odbace ili ako na neki drugi način bude spriječen da sudjeluje u socijalnim odnosima. Prema istim autorima odgajatelji imaju veliku ulogu u oblikovanju iskustva koje dijete stječe s vršnjacima.

Putallaz i Gottman (1981) prema Katz i McClellan (2005) navode da postoji mogućnost kako je sklonost problemima u odrasloj dobi zapravo rezultat odbačenosti ili slabih socijalnih interakcija s vršnjacima u djetinjstvu.

3.1.5. Uloga odgajatelja

Iako nema istraživanja koje bi pokazalo učinke odgajatelja na socijalni razvoj djece, iskustvo pokazuje kako oni imaju veliku ulogu u razvoju i promicanju socijalnog razvoja (Katz i McClellan, 2005). Izravno poučavanje djece predškolske dobi nije najoptimalniji način kako da oni stječu određena znanja o eliminaciji socijalno neprihvatljivog ponašanja (Madsen i suradnici, 1968., prema Katz i McClellan, 2005). Ono što je prihvatljivije djeci te dobi i ono što će biti uspješnije je individualno vođenje, kako tvrde Katz i McClellan (2005). Oni također navode kako individualno usmjerena i prijateljska interakcija povećava djetetovu sposobnost da sasluša i reagira.

Odgajatelji bi trebali djetetu omogućiti prigode za socijalnu igru kojima se potiču i poboljšavaju dječja socijalna umijeća. Katz i McClellan (2005) navode kako bi odgajatelji trebali istražiti materijale, kontekste i postupke koji služe za promicanje bogate i složene socijalne igre među djecom.

Jedan od primjera djelovanja odgajatelja na dječji socijalni razvoj nalazimo u vrtićima Reggio Emilija gdje oni izlažu dječje radove, fotografije djece u radu (Katz i McClellan, 2005). Takav okoliš potiče socijalnu interakciju na način da djeca razgovaraju o svojim projektima, što su mislili u trenutku kada su se bavili njima, što bi mogli sljedeće učiniti (Katz i McClellan, 2005).

3.2. Načela socijalne kompetencije

Katz i McClellan (2005) nam u svojoj knjizi Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije opisuju devet načela koja povećavaju socijalnu kompetenciju, a odgajatelj u razvoju socijalnih kompetencija ima veliku ulogu.

1. Poštivanje dječjih osjećaja

Ovo je temeljno načelo i njime se treba voditi prilikom rada u predškolskoj ustanovi. U situaciji kada su djeca tjeskobna odgajatelji ih često pokušavaju uvesti u neku aktivnost kako bi zaboravili razlog zbog čega se tako osjećaju. Interakcija između djeteta i odgajatelja će se poboljšati ukoliko dijete zna da se njegovi osjećaji uvažavaju i prihvaćaju. Naime, poštivanje dječjih osjećaja ne znači da se djeci treba dopustiti da prema drugima izražavaju negativne emocije. Postoje mnogi primjeri u praksi kako se mogu poštivati dječji osjećaji. Jedan od njih je kada dijete odbija sudjelovati u nekoj aktivnosti. Odgajatelj tada ima mogućnost da od djeteta zahtjeva da se uključi u aktivnost ili da ga zamoli da pronade neku drugu aktivnost kojom će se baviti. Ono što treba razlikovati je poštivanje dječjih osjećaja i popustljivost.

2. Kulturološko određenje socijalne kompetencije

U današnje vrijeme sve je češća situacija da odgajatelji u skupini imaju djecu koja pripadaju drugim kulturama. Komunikacija na razini odrasli – dijete, ali i dijete-dijete je uvelike uvjetovana načinom življenja određene kulture. Upravo iz tog razloga interpretacija socijalnog ponašanja postaje jedan od najvažnijih i najsloženijih izazova uloge odgajatelja (Katz i McClellan, 2005). Iako, kako bi se održali odnosi između pojedinca i okoline važna je prilagodba ponašanja. Problem u ponašanju ljudi je također što su uvjereni da je ono što je njima normalno i ispravno zapravo i jedini ispravan način. Različite kulture određuju i kako će se pozitivni ili negativni osjećaji izraziti u svakodnevnim situacijama, ali i kada je primjereno izraziti bijes, netrepeljivost, simpatije. Odgajatelji ne mogu biti upoznati sa svim normama ponašanja svake kulture zastupljene među djecom u skupini, ali mogu razumjeti i poštovati kulturno podrijetlo svakog od njih. Također, ovakve situacije pružaju odgajateljima mogućnost da steknu nova znanja, umijeća, stajališta. Odgajatelji koji razumiju vlastitu i tuđu kulturu, bolje će pomoći djeci premostiti kulturne razlike (Katz i McClellan, 2005).

3. Teškoće u socijalizaciji prilika su za pouku

Teškoće socijalizacije u predškolskom razdoblju se javljaju kao nepoštivanje grupnih pravila, odbijanje sudjelovanja u zajedničkim aktivnostima, otpor dnevnom rasporedu. Ovakve teškoće je bitno riješiti što prije. Odgajatelji bi u takvoj situaciji trebao početi s određenjem konteksta u kojem bi dijete moglo naučiti načine kontrole svog ponašanja i tako razvijati zdraviju komunikaciju. Ovakve teškoće su normalne u

djetinjstvu jer da nema njih i da djeca sama znaju kako kontrolirati svoje ponašanje, prisutnost odraslih ne bi bila potrebna.

4. Razvoj socijalnih ponašanja u zatvorenom krugu

Učinci teškoća u socijalizaciji u ranom djetinjstvu mogu se smatrati zatvorenim krugom. Ti zatvoreni krugovi mogu biti pozitivni ili negativni. Djeca koja su simpatična i omiljena izazivaju pozitivnije reakcije svojih vršnjaka, a obzirom da dobivaju pozitivne reakcije oni postaju još ljubazniji i simpatičniji. S druge strane, djeca koja su neprivlačna, nepristupačna susreću se s izbjegavanjem ili odbacivanjem te su oni skloni ponavljanju tih obrazaca ponašanja, što dovodi do još veće neprivlačnosti. Roditelji i odgajatelji tu imaju veliku ulogu, odnosno što je dijete mlađe lakše mu je pomoći da se prebaci iz negativnog u pozitivni zatvoreni krug.

5. Izravna komunikacija

Mnoga djeca imaju problem kod prelaska iz roditeljskog u grupno okruženje i tu odgajatelji imaju važnu zadaću, trebaju pomoći djeci da taj prelazak bude što lakši. Odgajatelji su najčešće prve odrasle osobe s kojima se dijete susreće izvan obitelji te je upravo iz tog razloga važno da to okruženje obilježava autentična, neposredna i izravna komunikacija odraslog i djeteta. Autorice navode primjer kako jedan predškolarac baca pijesak u pješčanik. Odgajatelj mu može odlučno i jasno reći kako se treba ponašati u toj aktivnosti i što je prihvatljivo. Može govoriti tonom kojim će djetetu dati do znanja da vjeruje u njega, ili može jednostavno maknuti dijete iz pješčanika što će kod djeteta smanjiti njegov autoritet.

6. Važni odnosi zahtijevaju sadržajnost

„Svi trajni odnosi moraju biti sadržajni (Katz i McClellan, 2005, str. 62.). “ Kako bi pojednici mogli uspostaviti neki odnos s drugom osobom treba postojati nešto što će ih povezati. Svaki pokušaj pomaganja djeci koja su neposlušna i ne poštuju zajednička pravila dovodi do odnosa odgajatelj – dijete u kojima je glavni sadržaj nepoželjno ponašanje. U takvim slučajevima odgajatelji bi se prvo trebali odlučno i dosljedno pozabaviti nepoželjnim ponašanjem, a nakon toga prijeći na planiranu aktivnosti. Kako bi se moglo poštovati ovo načelo, važno je da sadržaj odnosa između odgajatelja i djeteta budu ponajprije intelektualni ciljevi programa, njihovo zanimanje jednih za druge, ono što djeca uče planiraju i misle.

7. Optimalna intervencija odgajatelja

Sukobi su prisutni u gotovo svim suradničkim skupinama djece, neizbježni su i ne može ih se eliminirati. Kada se teškoće javljaju tijekom igre i zajedničkih aktivnosti,

odgajatelji imaju priliku unaprijediti dječji socijalni razvoj. Autorice u knjizi napominju kako je intervencija odgajatelja važna, ali nije uvijek poželjna i nužna. Optimalna intervencija ne bi smjela biti tako česta da dijete nema priliku samo rješavati probleme, ali opet dovoljno česta da nijedno dijete ne postane dio negativnog kruga. Optimalna intervencija će se postići ako odgajatelj dobro poznaje svako dijete i stalno prati njegov napredak. Promatranjem djeteta odgajatelj može procijeniti može li neko dijete samostalno riješiti sukob i obraniti svoja prava ili ne. Neprekidno promatranje nužno je za prosudbu postojećih kompetencija djece.

8. Očekivanja odraslih

Odrasli najčešće definiraju dječji karakter već u najranijem djetinjstvu. Djeca su sklona prihvatiti i prilagoditi svoje ponašanje onome kako ih njima važne osobe određuju. Ovo je primjer zašto nepopularna djeca doživljavaju odbacivanje. Rabiner i Coie (1989) prema Katz i McClellan (2005) su proveli istraživanje tijekom kojeg su se vodili teorijom da ako odbacivanu djecu navedu da povjeruju kako ih njihovi vršnjaci vole, tada bi njihovo ponašanje postalo samopouzdanije i bolje. Ova postavka je na kraju potvrđena.

Odgajatelji mogu pomoći djetetu tako da preispita etikete koje se dodjeljene djetetu te da negativne zamijeni pozitivnijima.

9. Interakcija odgajatelja s djecom

Posljednje načelo odnosi se na interakciju odgajatelj – dijete. Za odgajatelje je važno prilikom interakcije s djecom, kada pokušavaju riješiti sukobe ili im nešto predlažu da to čine u obliku interakcije, a ne kao da drže propovijed. Pitanja koja odgajatelj postavlja djeci bi zaista i trebala biti pitanja, a ne prikrivene zapovijedi.

3.3. Strategije poučavanja usmjerene pojačavanju socijalne kompetencije

Autorice Katz i McClellan (2005) u knjizi navode djelotvorne strategije kojima odgajatelji mogu promicati dječju socijalnu kompetenciju. Prema njima to bi bile:

- Otvorena komunikacija s roditeljima – sposobnost odgajatelja i njihova spremnost da bez predrasuda priopće vlastito stajalište roditeljima i da otvoreno saslušaju roditelje. Iako nije uvijek lako naći način kako da se produbi komunikacija između roditelja i odgajatelja, to je važno kako bi se kod djeteta ubrzao socijalni razvoj. Istovremno, odgajateljima to omogućuje da steknu nova umijeća, dispozicije i stajališta.

- Poštivanje dječjih osjećaja – odgajatelji bi trebali iskazati poštovanje prema dječjim osjećajima, ali isto tako pokazati djeci što se od njih očekuje i kakvo je ponašanje poželjno. Poštivanjem dječjih osjećaja one pridonose zaštiti dječjeg osjećaja za samostalnosti i smanjuju vjerojatnost da će se djeca inatiti i protiviti zajedničkim pravilima.
- Uspostava autoriteta i povjerenja – dijete će imati povjerenje u odgajatelja ukoliko on stoji iza svojih izjava i nenametljivim se autoritetom pridržava prijedloga i uputa. Autoritet i povjerenje jačaju ukoliko odgajatelji svoja očekivanja izražavaju jednostavno, izravno, jasno i uljudno.
- Pozitivno etiketiranje dječjih karaktera - ova strategija govori da odgajatelji probaju zamisliti kakvo bi neko dijete bilo kada ne bi imalo problema koje ima te zatim reagirati na takvu predodžbu o djetetu. Ovo je djelotvorno kada djeci treba pomoći da prevladaju negativnu reputaciju. Kod primjene ove strategije odgajatelji trebaju pripaziti da zadrže svoju prirodnost i autentičnost te se ne preporučuje laskanje i pohvale kako bi se kod djeteta povećalo njegovo samopouzdanje.
- Poboljšano ovladavanje porivima – zadovoljavajući socijalni odnosi s vršnjacima zahtijevaju kontrolu emocija, a upravo je postizanje te kontrole jedno od najvažnijih postignuća djeteta predškolske dobi i to zahtijeva podršku odgajatelja. Iako mnoga djeca za neprimjereno ponašanje dobiju kaznu, smatra se da je puno djelotvornije razgovarati s djetetom o nastaloj situaciji.
- Uvažavanje individualnih razlika – odgajatelji uvijek ocjenjuju individualne razlike te samostalnost. Ukoliko neko dijete odbije sudjelovati u zajedničkim aktivnostima, odgajatelji se nađu u neugodnoj situaciji. Odnosno, ako jednom djetetu dopuste nesudjelovanje i ostali će odbiti sudjelovati u aktivnosti. Moguće rješenje je da odgajatelj tada porazgovara s djetetom nasamo kako bi mogla utvrditi razloge djetetova odbijanja i po mogućnosti da zajedno osmisle alternativnu aktivnost. Ovom strategijom dijete se može uvjeriti kako je odgajatelju stalo do njega, da mu nedostaje u aktivnosti, ali i da se poštuje njega i njegove osjećaje. Uvažavanje dječjih osjećaja ne znači da se tim osjećajima mora povladivati.

- Pozivanje na temeljna prava – odgajatelji stvaraju pozitivno ozračje u grupi kada pokažu da pravila vrijede za sve jednako. Također, prosocijalno ponašanje promiču ukoliko reaguju na potrebe djeteta kad se one pojave. Pri tome je važno razlikovati postupak li se prema svakom djetetu ravnopravno. Moglo bi se reći da je pozitivno socijalno okruženje ono u kojem odgajatelji na jednak način reaguju na individualne razlike i potrebe djece.
- Pojačavanje prosocijalnih umijeća – iako mnoga djeca posjeduju znanja za snalaženje u socijalnim situacijama, neka nisu dovoljno razvila umijeće za njihovu primjenu. Isto tako, mnoga djeca trebaju ohrabrenje kako bi dočekala svoj red za neku igračku ili spravu.
- Obraćanje dječjem zdravom razumu – odgajatelji trebaju djeci kada je to moguće dopustiti da sami osmišljavaju pravila u igri. Odnosno, njihovo sudjelovanje u osmišljavanju pravila treba biti minimalno. Ukoliko dijete osjeti da odgajatelj vjeruje u njega i njegovu razboritost i ono će se tako početi ponašati.
- Pomoć djeci u prevladavanju nedaća – „Odgajateljice odgojno djeluju na dječje osjećaje i emocije načinom na koji reaguju na njihova očitovanja (Power, 1985; Leavitt i Power, 1989 prema Katz i McClellan, 2005).“ Jedna od mnogobrojnih zadaća odgajatelja je pomoći djeci u stjecanju emocionalne osjetljivosti i mogućnosti razlikovanja ozbiljne situacije od manje ozbiljne. Oni također pomažu djeci u shvaćanju kako će tuga, iako trenutno možda nepodnošljiva ipak jednom prestati.

3.4. Načini kako odgajatelji mogu potaknuti socijalnu kompetenciju

Katz i McClellan (2005) u knjizi navode i opisuju načine kojima se odgajatelji mogu poslužiti kako bi bolje upoznali socijalno razumijevanje djece i kako bi im mogli pomoći uspostaviti bolje socijalne odnose.

- Poticanje empatije i altruizma – u vrtiću postoji mnogo situacija u kojima odgajatelji imaju priliku za poticanje i jačanje empatije kod djece.
- Usmjeravanje pozornosti djece na tuđe osjećaje i interese – cilj je kod djeteta razviti sklonost predviđanja reakcija vršnjaka, a time i produbiti njihovo razumijevanje drugih.

- Poticanje alternativnih interpretacija tuđeg ponašanja - odgajatelj bi svojim ponašanjem trebao pokazati da prihvaća i poštuje dijete i njegove običaje.
- Pomoć djeci u primjerenom sudjelovanju u raspravama – u slučajevima kada neko dijete prekine aktivnost kako bi nešto komentirao, odgajatelj ima priliku pomoći djetetu da postigne razumijevanje socijalnih situacija potrebnih za primjerenije sudjelovanje u grupnim aktivnostima. U takvim situacijama odgajatelj može nasamo porazgovarati s djetetom i ponuditi mu neke prijedloge o temama koje su važne i zanimljive drugima.
- Pomoć djeci u otkrivanju zajedničkih obilježja – mnoga prijateljstva nastaju kada djeca otkriju zajedničke interese. Odgajatelj tome može pridonijeti tako da ukaže na interese koji su zajednički.

Rogoff (1990) prema Katz i McClellan smatra kako je upravo socijalna interakcija jedna od najvažnijih čimbenika optimalnog socijalnog razvoja.

Jedna od najvažnijih zadaća odgoja je kod djece poticati socijalnu interakciju tako da im se osigurava puno prilika za interakciju (Katz i McClellan, 2005) odnosno smatra se kako je verbalna komunikacija najvažnija kod razvijanja socijalne kompetencije te bi ju odgajatelji iz tog razloga trebali stalno poticati.

Autorice Katz i McClellan (2005) predlažu odgajateljima da se služe ljubaznom, izravnom i činjeničnom te otvorenom komunikacijom kada razgovaraju s djecom.

Odgajatelj će, prema iskustvima svrstanih prema planu i prema stupnju na kojem se dijete nalazi, podučavati dijete da zauzme svoje mjesto u životu i da preuzme odgovornost za sve što ga okružuje, ali opet s druge strane neće potiskivati individualne težnje djeteta sve dok one ne nanose štetu drugima (Stevanović,2000).

Predškolska ustanova je mjesto gdje dijete na zanimljiv i produktivan način provodi vrijeme te ima prilike družiti se s mnogo djece.

Wilson (1990) prema Klarin (2006) navodi neke poželjne osobine odgajatelja:

1. Fizičko i mentalno zdravlje
2. Pozitivna slika o sebi
3. Fleksibilnost
4. Strpljivost
5. Pružanje pozitivnih modela djetetu
6. Otvorenost za učenje i usavršavanje
7. Uživanje i ljubav prema poslu

Psihologinje Mize i Abel (1996) prema Miljković i Rijavec (2002) navode prijedloge kako djetetu pomoći da razvije socijalne vještine:

- omogućiti djetetu druženje s vršnjacima
- igrati se s djetetom kao vršnjaci
- razgovarati s djecom o njihovim odnosima s prijateljima
- pomoći djetetu da samo pronađe rješenje problema
- poticati pozitivna rješenja problema
- naučiti dijete da konstruktivno reagira na odbacivanje
- ne uplitati se u odnose djeteta s vršnjacima ako to nije neophodno

4. KOMPETENCIJE ODGAJATELJA ZA POTICANJE SOCIOEMOCIONALNOG RAZVOJA

Matoš i Tomić (2010) navode da dijete u svakoj situaciji, bilo kojem dijelu dana i u međuljudskim odnosima svoje emocije pokazuje iskreno, otvoreno i spontano, a to odgajatelju i odraslima omogućuje lakši uvid u djetetov način doživljavanja svijeta i svega što ga okružuje. Autorice smatraju kako je potrebna stručnost i osjećajnost odraslih odnosno odgajatelja kako ne bi došlo do ukidanja dječjeg doživljaja, pretjeranog zaštićivanja djeteta ili izbjegavanje neugodnih osjećaja.

„Djetetu treba osoba koja je znatiželjna i zainteresirana za njegov unutarnji svijet, koja je spremna podijeliti svoje vlastite doživljaje i očekivanja s djetetom i pritom jasno postaviti granice dopuštenog ponašanja. Za cjelovit razvoj djeteta potrebno je da djeca budu s odraslima koji poštuju ono što je ljudsko i društveno u čovjeku (Matoš, Tomić, 2010, str.12).“

Odgajatelji isto kao i roditelji koji su usmjereni dugoročnom cilju odgoja te oni koji u odgoju koriste brižna, njegujuća, podržavajuća i ohrabrujuća ponašanja mogu očekivati da će i djeca koju odgajaju jednog dana biti sklona postati takva te koristiti takva ponašanja (Matoš, Tomić, 2010). Iste autorice smatraju, kako s druge strane, zanemarivanje, zapostavljanje, stalno kritiziranje te omalovažavanje mogu imati dugoročne negativne posljedice i prije svega nepovoljan učinak na socioemocionalni razvoj djeteta. Centar interesa u predškolskom razdoblju je dijete te razvijanje njegovih kompetencija u području osjećaja i potreba čime se djeluje na dobrobit djeteta (Matoš, Tomić, 2010). Matoš i Tomić (2010) smatraju kako će se na taj način spriječiti razvijanje bespomoćnosti te poduprijeti razvoj samopouzdanja i neovisnosti u brizi za sebe i svojim obvezama. Rezultat provođenja bilo kojeg programa u velikoj mjeri ovisi i o sposobnostima i entuzijazmu odgajatelja koji taj program provodi (Weikart, 1972, Smith i James, 1975 prema Matoš i Tomić, 2010).

Milanović, Stričević i Maleš prema Matoš i Tomić (2010, str.12) navode da „kao poželjne osobine odgajatelja, roditelji najvažnijim smatraju odgajateljevu sposobnost da razumije dijete, zatim njegovo iskustvo u radu s djecom te kreativnost.“

Matoš i Tomić (2010) navode važne karakteristike odgajatelja koje su, prema višegodišnjem iskustvu potrebne za kvalitetno provođenje nekog programa ili ideje,

ali koje su isto tako važne za poticanje socioemocionalnog, ali i svakog drugog aspekta razvoja. Prema njima to bi bile:

- samomotivacija
- posjedovanje znanja, vještina, sposobnosti
- znatiželjnost i otvorenost za nove spoznaje te aktivan odnos prema stjecanju novih znanja
- kreativnost
- spremnost za timski rad, na dijalog te na zajedničko promišljanje ciljeva
- sposobnost za samoprocjenu
- spremnost za prihvaćanje pozitivne kritike
- empatičnost
- tolerantnost, fleksibilnost, dinamičnost
- svjesnost i razumijevanje odgovornosti
- spremnost na cjeloživotno obrazovanje
- snalažljivost u nepredvidivim situacijama
- komunikativnost prilikom suradnje sa stručnjacima, roditeljima i djecom
- osviještenost i informiranost
- poznavanje i uvažavanje ljudskih prava

Također, autorice navode da odgajatelj u odnosu na dijete:

- zna kako se dijete predškolske dobi osjeća i kako misli
- je empatičan
- je senzibiliziran za dijete i njegove potrebe
- uvažava prava svakog djeteta
- čuje, vidi i razumije dijete
- ima povjerenje u njega
- podržava dječje stvaralaštvo, kreativnost i inicijativu
- stvara uvjete za poticajnu okolinu
- emocionalno je dostupan djetetu u svakom trenutku
- prihvaća i uvažava sve djetetove emocije
- vodi računa o dobrobiti djeteta
- stvara uvjete za samostalno učenje
- prepoznaje i koristi situacijske poticaje

- promatrač je, voditelj i pomagač
- vodi brigu o privatnosti djeteta

„Samo odgajatelj koji je siguran u sebe, ima razvijenu samosvijest, samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi može biti poticajan u razvojnem smislu za dijete i model djetetu (Matoš, Tomić, 2010, str. 13).“

5. SOCIJALIZACIJA EMOCIJA KOD DJECE

Andrilović i Čudina – Obradović (1994) prema Starc i sur. (2004) navode da se socijalizacija emocija događa na tri načina:

1. Promatranjem i oponašanjem osoba u okolini dijete uči koje situacije ili pojave trebaju izazivati pojedine emocije, a koje ne.
2. Socijalna okolina daje modele za oponašanje načina i intenziteta emocionalnog izražavanja. Na primjer, mimika, kretanje, govor i njihov intenzitet u izražavanju i priopćavanju drugima tuge, veselja, straha.
3. Socijalnim učenjem se postiže kontrola emocija (samoregulacija) – okolina uči dijete da neke emocije prikrije, odnosno da ih izražava na način koji se smatra društveno prihvatljivim.

„Tijekom procesa socijalizacije u kojem društvo oblikuje djetetova uvjerenja, očekivanja i ponašanja, dječji emocionalni razvoj i s njim povezana dječja psihosocijalna prilagodba pod utjecajem su različitih činitelja kao što su priroda dječje privrženosti majci, odnosno primarnom skrbniku unutar obitelji, razgovaranje o emocijama, toplina, potpora i nadzor roditelja, interakcije s vršnjacima i djetetovi odnosi s odraslima izvan obitelji (Maccoby, 1980 prema Brajša – Žganec, 2003).“ Kako navodi Brajša – Žganec (2003) u svojoj knjizi *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj, dječje usvajanje emocija te razumijevanje emocija pod utjecajem je kulture te se razvija u ranom djetinjstvu*. Nadalje, autorica tvrdi kako su za dječju socijalizaciju emocija važni načini na koje djeca i odrasli razmjenjuju afektivne signale u socijalnim interakcijama. Ukoliko dijete ne nauči prepoznavati i razumijevati emocije iz svoje okoline, vrlo vjerojatno će doći do problema kod učenja socijalnih normi, običaja i pravila grupe kojoj dijete pripada kao i kod stjecanja socijalnih vještina (Brajša – Žganec, 2003).

Kako je već ranije u radu navedeno, regulacija emocija je važna u djetetovom emocionalnom razvoju. Brajša – Žganec (2003) navodi kako upravo dječja regulacija emocija ima važnu ulogu u procesu socijalizacije, jer nesposobnost reguliranja emocija utječe na cjelokupnu interakciju s okolinom, a isto tako i poteškoće kod usvajanja socijalnih normi.

Izraženo reguliranje emocija koje je karakteristično za zakočenu djecu, smanjuje interakcije s okolinom, a usporedno s time i usvajanje nekih novih oblika socijalnog

ponašanja (Brajša – Žganec, 2003). Kod takve djece izraženo je opiranje interakcijama s drugima te na taj način oni gube priliku za uvježbavanje i stjecanje socijalnih vještina (Katz i McClellan, 1997; Kochanska i sur., 1997; Rothbart i sur., 1994; Schaffer, 2000 prema Brajša – Žganec, 2003).

Na djetetov socioemocionalni razvoj u velikoj mjeri utječu obitelj i odgajatelji, ali vrlo važan utjecaj na dječji socioemocionalni razvoj imaju vršnjaci (Brajša – Žganec, 2003).

Dječja interakcija s vršnjacima tijekom igre u predškolskoj ustanovi doprinosi socijalnoj kompetenciji, prosocijalnim vještinama ponašanja te manjoj agresivnosti (Guralnik i sur., 1996a, b; Howes, i sur., 1994 prema Brajša – Žganec, 2003).

Stevanović (2000) navodi kako je sociologijski značaj povezan s odgajanjem emocionalne uravnoteženosti te da je za socijalizaciju važno međusobno druženje sa starijom i mlađom djecom i druženje s odraslim osobama. „Zadatak roditeljske, ali i predškolske zajednice je da pomažu djeci uključivanje u skupine druge djece i šire socijalne zajednice (Stevanović, 2000).“

ZAKLJUČAK

Obitelj zasigurno na dijete ima najveći utjecaj tijekom njegova razvoja. Iako nema puno dostupnih podataka o utjecaju i djelovanju odgajatelja na socioemocionalni razvoj, smatra se kako je predškolska ustanova veoma bitna u djetetovom socioemocionalnom razvoju.

U predškolskoj ustanovi dijete je u interakciji s drugom djecom te na taj način ono pojačava svoju socijalnu kompetenciju. Odgajatelj će poticanjem te interakcije pozitivno djelovati na djetetov socioemocionalni razvoj. Autori u knjigama navode načine kako odgajatelj može djelovati na socioemocionalni razvoj djeteta. Neki načini su poštivanje dječjih osjećaja, izravna komunikacija, uspostva autoriteta i povjerenja, uvažavanje individualnih razlika. Najuspješniji način je verbalna komunikacija na razini odgajatelj – dijete koja bi morala biti kvalitetna. Upravo bi verbalna komunikacija trebala prevladavati u odnosu odgajatelja prema djeci.

„Uloga odgajatelja u razvoju djeteta je višestruka: odgajatelj potiče razvoj, pruža emocionalnu potporu, vodi i upravlja, medijator je uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa (Howes i Hamilton, 1993, prema Klarin, 2006, str. 87). “

Odgajatelj, prije svega treba biti kompetentna osoba, strpljiva u radu s djecom, svjesna mogućnosti svakog djeteta jer svojim postupcima i djelovanjem utječe na socioemocionalni razvoj, ali i na budućnost djeteta.

LITERATURA

Knjige:

1. Berk, L. (2008) Psihologija cjeoživotnog razvoja. 3. Izdanje. Jastrebarsko: Naklada Slap.
2. Brajša – Žganec, A. (2003) Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Katz, L.G.; McClellan, D.E. (2005) Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije: uloga odgajateljica i učiteljica. Zagreb: Educa.
4. Klarin, M. (2006) Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Matoš, D.; Tomić, I. (2010) Neka iskustva o poticanju emocionalne inteligencije u dječjem vrtiću: primjeri iz odgojno – obrazovne prakse. Bjelovar: Dječji vrtić Bjelovar.
6. Miljković, D.; Rijavec, M. (2002) Bolje biti vjetar nego list: psihologija dječjeg samopouzdanja. Zagreb. „IEP“ d.o.o.
7. Starc, B. Et. al. (2004) Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
8. Stevanović, M. (2000) Predškolska pedagogija 1-2. Rijeka: Express digitalni tisak.

Članak u časopisu:

Mahović, M., Ravlić, V., Jukić - Lušić, I. (2006) Emocionalno opismenjavanje i osnaživanje socio – emocionalnog zdravlja djece. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. <https://hrcak.srce.hr/177727> Preuzeto 24.7.2018.

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Zovem se Jelena Štefanec. Rođena sam 13.9.1996. u Varaždinu. Pohađala sam Osnovnu školu Beletinec. Nakon završene osnovne škole upisala sam Gospodarsku školu u Varaždinu, smjer ekonomist. Po završetku srednje škole upisala sam Preddiplomski sveučilišni studij Ranog i predškolskog odgoja na Učiteljskom fakultetu Zagreb, odsjek u Čakovcu kako bi stekla potrebno znanje i kompetencije za rad u zanimanju odgajateljice.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam završni rad na temu “Djelovanje odgajatelja na socioemocionalni razvoj djeteta“ izradila samostalno uz savjete mentora i korištenjem navedene literature.

Jelena Štefanec
